į medinį kotelį įtverta geležinė rombo formos mentelė. Ant kairės rankos piršto buvo užmautas kiek paplatintu viršumi žiedas. Juosmens srityje po griaučiais rasta aštuoniukės formos diržo sagtis, žalvariu apkaustytas lokio nagas ir geležinė yla. Po dirbiniais buvo išlikęs karsto gabaliukas.

Kape Nr. 4 vyro griaučiai gulėjo 65 cm gylyje, aukštielninki, sulenktomis per kelius kojomis, galva į Š. Jokių dirbinių prie griaučių nebuvo.

Kapas Nr. 5 buvo 62 cm gylyje, lytis nenustatyta. Numirėlis guldytas aukštielninkas, galva į Š. Dešinė ranka ištiesta, o kairės plaštaka uždėta ant dubens kaulų, su žalvariniu išplatintu viršumi užkeistais galais žiedu. Prie dešiniojo dilbio kaulo gulėjo miniatiūrinis geležinis kirvukas. Virš dešiniojo žastikaulio - į strėlę panašus geležinis dirbinukas, kuris buvęs įtvertas į medinį kotelį. Prie dešiniojo dubens kaulo gulėjo sudilęs geležinis peiliukas.

Iš bandomųjų tyrinėjimų galima konstatuoti, kad čia yra XV a. kapai.

PUMPURŲ (MAŽEIKIŲ RAJ.) SENKAPIS

Algimantas Merkevičius

Pumpurų senkapis yra apie 10-12 km į ŠV nuo Mažeikių, nedidelėje kalvelėje Ventos kair. krante, slėnyje, prie Kontrupio santakos su Venta. Kalvelės viršuje yra lygi, 22x18 m dydžio beveik ovalinė aikštelė, pailga PV-ŠR kryptimi. Kalvelės šlaitai aukščiausi ir stačiausi yra P-PV, nuo Kontrupio pusės, kur siekia iki 5,5 m aukščio. Kitur šlaitai nuolaidesni ir yra tik 2-3,5 m aukščio. Kalvelę V pusėje

su gretima Ventos kair. kranto aukštuma jungia apie 40 m ilgio ir 2–5 m pločio pamažu kylantis aukštyn ožnugaris. Šis ožnugaris seniau, matyt, buvo naudojamas kaip kelias į senkapį. Gretima aukštuma yra bent 8 m aukštesnė negu senkapio kalva.

Kalvelės šlaitai ir jos pakraščiai buvo apaugę medeliais ir krūmais. Be to, pakraščiuose augo 7 senos liepos, o centre – didelis (5,5 m storio kamienu) ąžuolas. Kalvelės Š ir R pakraščiuose vietomis dar buvo žymūs apkasų pėdsakai. Apie čia buvusias kapines byloja ir poros nuvirtusių ir apipuvusių medinių kryžių liekanos.

Literatūroje Pumpurų kalvelė daugiau žinoma kaip piliakalnis. Pirmą kartą taip ši kalvelė vadinama Mažeikių kraštotyrininko St. Ličkūno[1]. Kaip spėjamasis piliakalnis ji pažymėta ir "Lietuvos TSR archeologijos atlase"[2].

Užtvenkus Ventą, Pumpurų piliakalnis– senkapis turėtų atsidurti po vandeniu. Todėl 1974–1975 m. Lietuvos TSR MA II j. ištyrė.

Siekiant išsiaiškinti, ar yra kalvelėje piliakalniams būdingas kultūrinis sluoksnis, kokio laikotarpio senkapis, 1974 m. buvo atlikti žvalgomojo pobūdžio kasinėjimai. Kalvelės V dalyje buvo ištirtas 12 m^2 plotas ir iškasti 5 šurfai (po 4 m^2 kiekvienas) V, ŠV, R, PR ir P kalvelės pakraščiuose. Kultūrinio sluoksnio bei įtvirtinimų liekanų, leidžiančių konstatuoti buvus piliakalnį, nerasta. Tik kalvelės V dalyje iškastame plote buvo aptikti 3 XVI–XVII a. kapai.

1975 m. tyrinėjimai buvo tęsiami. Iškastos 5 perkasos, kurių bendras plotas 140 m^2. Rasti dar 45 XVI–XVII a. kapai.

---

[1] St. Ličkūnas, Mažeikių apskrities piliakalniai, – Gimtasai kraštas, 1934, Nr. 1, p. 50.

[2] Lietuvos TSR archeologijos atlasas, II, V., 1975, p. 141.

Taigi iš viso Pumpurų senkapyje yra ištirtas 173 m^2 plotas ir rasti 48 kapai.

Daugumos kapų duobių dėmės buvo sunkiai pasekamos. Mirusieji buvo palaidoti 50-130 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, karstuose, pailgose, apvaliais galais duobėse. Kapų duobės buvo iki 200x 70 cm dydžio. Karsto liekanų pastebėta prie 16 griaučių. Dalis karstų buvo lentiniai, kapuose rastos geležinės kaltinės vinys (kapai Nr. 2, 23 ir kt.), kiti - matyt, skobtiniai.

Mirusieji karstuose guldyti aukštielninki, ištiestomis kojomis, rankų padėtis įvairi. Dauguma mirusiųjų palaidota galva į ŠV (37 kapai). Kiti buvo orientuoti V (6 kapai) ir PV (5 kapai) kryptimis.

Iš 49 ištirtų kapų 34 buvo suaugusių ir 14 vaikų ir paauglių[1]. Suaugusiųjų tarpe vyrauja vyrų kapai - 23. Moterys buvo palaidotos tik 9 kapuose. 2 kapuose palaidotųjų griaučiai išliko labai blogai, jų lytis liko nenustatyta.

Įkapių gausumu kapai nepasižymėjo. 35-se kapuose (iš 48) mirusieji buvo palaidoti visai be įkapių. Menkos įkapės buvo ir kituose kapuose. Rasta labai negausiai buities reikmenų ir papuošalų. Daugiausiai tai peiliai, žiedai ir diržų sagtys.

Peilių iš viso rasta 8. 6 rasti vyrų kapuose (Nr. 2, 10, 13, 20, 23, 27) ir 2 atsitiktinai, kilę iš suardytų kapų. Visi peiliai su medžio kriaunomis, pritvirtintomis žalvario kniedėmis. Puošnumu kiek išsiskiria 1974 m. rastas peilis, kurio kriaunos kaulinės ir puoštos augaliniu ornamentu. Dauguma peilių kapuose rasti prie mirusiojo šono, juosmens srityje. Matyt, jie buvo nešiojami prie diržo.

Žalvariniai žiedai rasti ir vyrų, ir moterų kapuose. Jų rasta iš

---

[1] Lytį nustatė VVU Medicinos fakulteto doc. G. Česnys.

viso 13. 6 žiedai rasti kapuose (Nr. 7, 25, 36), o likusieji - atsitiktinai. 9 žiedai yra paplatintu priekiu, 3 juostiniai ir vienas - pintu priekiu, pagamintas iš 2 0,2 cm storio apskritų vielelių (kapas Nr. 7). Tik 2 žiedai paplatintu priekiu buvo užkeistais galais, kiti uždari, sulituotu lankeliu.

8 kapuose rastos įvairios formos diržų sagtys, dalis jų žalvarinės. Keturkampės sagtys gamintos daugiausiai iš geležies, tuo tarpu apskritos ar pusapvalės - iš žalvario. Odinių diržų pėdsakų prie sagčių buvo rasta tik 2 vyrų kapuose (Nr. 21 ir 23), kitur nelšlikę. Daugiausia diržų sagtys rastos vyrų kapuose. Moters kape (1974 m. Nr. 1) rasta tik viena nedidelė apskritá žalvarinė sagtis po mirusiosios smakru ir greičiausiai buvo panaudota kaip segė.

Iš kitų senkapyje rastų dirbinių reikia paminėti geležinę ylą, odinės, žalvariu apkaustytos piniginės ar kitokios paskirties kapšelio liekanas, prie šio kapšelio rastą titnago skeltę (kapas Nr. 23) ir 3 sidabrines monetas. 4 geriau išlikusių monetų priklausomumą pavyko nustatyti[1]. Antai vyro kape Nr. 7 prie dešiniojo šlaunikaulio išorinės pusės kartu su medžiaginės piniginės liekanomis rastos 2 monetos. Viena jų yra Žygimanto Senojo (1506-1548) pusgrašis, sudubliuotu perkaltu štampu. Antroji moneta sutrupėjusi, tačiau, atrodo, turėtų priklausyti tam pačiam laikotarpiui. Kape Nr. 13 Aleksandro (1492-1506) lietuviškas denaras rastas analogiškoje padėtyje, tik iš kairės mirusiojo pusės, kartu su peiliu ir diržo sagtimis. Dar 3 monetos buvo rastos IV plote atsitiktinai, Dvi jų - tai Zigmanto III Vazos 1618 ir 1621 m. Rygoje kalti šilingai, o 3-oji monetėlė labai nudilusi, todėl jos priklausomumo nepavyko nustatyti.

---

[1] Monetas ištyrė IEM Numizmatikos skyriaus vedėjas Z. Duksa.

Apskritai Pumpurų senkapyje kiek turtingesni įkapėmis buvo vyrų kapai. Iš 13 kapų su įkapėmis – 10 priklausė vyrams, 3-se moterų kapuose rasta tik 3 žiedai ir 1 žalvarinė diržo sagtelė. Visiškai be įkapių buvo visi ištirtieji vaikų ir paauglių kapai.

Pumpurų senkapyje rasta archeologinė medžiaga ir laidosena artima kitiems to paties laikotarpio ištirtiems paminklams. Dirbinių, nesusijusių su mirusiojo apranga, buvimas kai kuriuose kapuosė rodo dar ir pagonybės papročių liekanas. Senkapis, sprendžiant iš rastų įkapių, yra iš XVI ir XVII a. pirmosios pusės. Tačiau galimas dalykas, kad dalis kapų be įkapių yra ir vėlesnio laikotarpio.

DAUBARIŲ (MAŽEIKIŲ RAJ.) SENKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1975 METAIS

Algirdas Varnas

Tyrinėjant Daubarių (Mažeikių raj.) piliakalnį bei jo papėdėje buvusią gyvenvietę[1], buvo ištirti ir nedidelės apimties du vėlyvi gerokai apardyti senkapiai. Abu Daubarių k. senkapiai yra apie 100 m į P nuo piliakalnių, Viešetės aukšto deš. kranto kyšuliuose, ties Viešetės ir Stulpo santaka. Senkapiai yra maždaug 40 m vienas nuo kito, atskirti 3–4 m gylio ir apie tiek pat pločio natūralaus griovio, kuris, prasidėjęs gretimose dirvose, skiria minėtus kyšulius ir nusileidžia į Viešetės slėnį.

Dar XIX a. gale F. Pokrovskis nurodė, kad greta Daubarių

---

[1] Žr. V. Daugudis, Daubarių (Mažeikių raj.) I piliakalnio ir gyvenvietės tyrinėjimai 1975 m. (šio leidinio p. 18–20).